

บทที่ 1

พื้นฐานทางภูมิศาสตร์และภูมิหลังประวัติศาสตร์โดยย่อ

1. ภูมิศาสตร์

1.1 ลักษณะที่ตั้งและเนื้อที่

ประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่ทางตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิก ใกล้กับฝั่งตะวันออกของทวีปเอเชีย ประกอบไปด้วยเกาะน้อยใหญ่ ซึ่งมีรูปร่างเหมือนส่วนโค้งของวงกลม เกาะใหญ่ ๆ ที่สำคัญมี 4 เกาะ คือ เกาะฮอกไกโด (HOKKAIDO) เกาะฮอนชู (HONSHU) เกาะชิโกกุ (SHIKOKU) เกาะกิวชู (KYUSHU) และที่สำคัญอีกเกาะคือ เกาะโอกินาวา (OKINAWA) ซึ่งฝั่งจะได้รับคืนจากสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2515 และที่กำลังมีกรณีพิพาทกับโซเวียต คือ หมู่เกาะ KURIL ซึ่งถูกโซเวียตยึดครองภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ในแง่ของภูมิศาสตร์นั้นจัดได้ว่าญี่ปุ่นอยู่ในภูมิประเทศที่ดีมาก เพราะสามารถทำการติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก เช่น เกาหลี โซเวียต จีนคอมมิวนิสต์และกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

1.2 ประชากร ญี่ปุ่นมีประชากรรวมทั้งหมด 115.5 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นชาวเกาหลีประมาณ 800,000 คน นับว่ามีพลเมืองมากเป็นที่ 6 ของโลก โตเกียวซึ่งเป็นนครหลวงมีประชากรอยู่หนาแน่นที่สุดประมาณ 11,513,000 คน ประชากรส่วนมากเป็นผู้ได้รับการศึกษา ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันมีผู้รู้หนังสือ 99.9%⁽¹⁾

อุปนิสัยของชาวญี่ปุ่นเป็นชาตินิยมอย่างสูงมีระเบียบวินัย ขยันขันแข็ง พร้อมเพรียงกันดี จนได้รับการยกย่องจากชนชาติอื่น

1.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

พื้นที่สำหรับการเพาะปลูกมีจำกัด แต่ผลิตผลทางเกษตรกร นับว่าสูงที่สุดในโลกซึ่งสูงกว่าเอเชียกว่า 3 เท่าตัว

ผลิตผลทางเกษตรที่สำคัญ คือ ข้าว นับได้ว่าผลิตได้มากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง และสามารถส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศอีก

ทรัพยากรด้านอื่นก็ได้แก่ ป่าไม้ การทำการประมง การเลี้ยงสัตว์ ส่วนสินแร่นั้นมีอยู่หลายชนิด อาทิเช่น ตะกั่ว สังกะสี อาร์เซนิก แต่ไม่เพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ

2. พื้นฐานด้านโครงสร้างของสังคม

โครงสร้างของสังคมของญี่ปุ่นนั้น นับว่ามีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นมากกว่า 2,000 ปี ตั้งแต่สมัยของพระเจ้า JIMMU ครองราชย์ สาเหตุก็เพราะว่าญี่ปุ่นมีหลักในการสร้างชาติและยึดมั่นในลัทธิอันเก่าแก่ประจำชาติ อันได้แก่

1. ลัทธิชินโต “ชินโต” หมายถึง วิถีทางของพระเจ้า (WAY OF GOD) คำสั่งสอนที่สำคัญคือ การบูชาและเคารพต่อธรรมชาติและบรรพบุรุษ อันหมายถึง พระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ชาวญี่ปุ่น การบูชาและถวายพระพรพระเจ้าจักรพรรดิ ทำให้มีความเจริญก้าวหน้า ผู้ที่นับถือชินโตทุกคน ถือว่าเป็นผู้มีความสะอาดเหมือนกระจกเงาฉายที่ปราศจากมลทิน

จากหลักนี้ได้กลายเป็นบทเรียนของเยาวชนที่ยึดมั่น สั่งสอนกันเรื่อยมา เยาวชนได้สำนึกอยู่ในสายเลือดต่อการเคารพดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ซึ่งถือว่าเป็นดวงวิญญาณอมตะที่ไม่ตาย ดวงวิญญาณนี้จะวนเวียนอยู่ที่หลุมฝังศพ คอยปกป้องคุ้มครองวงศ์ตระกูล

นักรบชาмуไรทุกคนถือเป็นวินัยที่เคร่งครัดที่สุด เสบียงในสงครามของญี่ปุ่นไม่มีอะไรนอกจากความกล้าหาญไม่กลัวตาย ส่วนได้ส่วนเสียของชาติและพระเจ้าจักรพรรดิ คือส่วนที่คนญี่ปุ่นทุกคนต้องรับผิดชอบเสมอ⁽²⁾

2. ลัทธิขงจื้อ สอนให้คน 5 จำพวกปฏิบัติสิ่งที่ดีต่อกัน คือ นายกับบ่าว, บิดากับบุตร, สามีกับภรรยา, ผู้สูงอายุกับผู้เยาว์ และเพื่อนกับเพื่อน

3. ลัทธิขงจื้อ เกิดในสมัย FEUDALISM สอนให้ชาмуไรมีความกล้าหาญ ซื่อตรงต่อคำมั่นสัญญาและรักษาเกียรติยศด้วยชีวิต มีความจงรักภักดีต่อเจ้านายของตนและชาติบ้านเมือง ยอมพลีชีพเพื่อชาติไม่แสดงอาการหวาดกลัวต่อความตาย ความกล้าหาญที่แสดงออกของชาмуไรคือการทำ “ฮาราคีรี” โดยเอามีดคว้านท้องตัวเอง

เมื่อถูกกล่าวหาโดยไม่มีความคิด เมื่อทำไปแล้วจะพินมลทิน และกลับได้รับเกียรติอย่างสูง บทเรียนสอนเยาวชนให้รักชาติเขย่นไว้ดังนี้ “...ความกล้าหาญสัจชาติบุรุษอาซาโนะเป็นความดีพิเศษระหว่างคุณธรรมของโลก จึงใดเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ย่อมอุทิศชีวิตเพื่อสิ่งนั้น หน้าที่ของคนญี่ปุ่นทุกคนพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อชาติ เพื่อพระเจ้าจักรพรรดิไม่ว่ากรณีใด”⁽³⁾

ความกล้าหาญเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเกียรติยศของประเทศชาติ สิ่งเหล่านี้ได้ฝังแน่นอยู่ในนิสัยของพวกเขา อย่างเช่น เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองหน่วยบินที่กล้าหาญชาญชัยคือหน่วย “คามิกาเซ” เป็นหน่วยบินที่ไม่ย่อท้อต่อความตายนำเครื่องบิน บินเข้าชนเป้าหมายของข้าศึก โดยที่ไม่มีนักรบชาติใดเสมอเหมือน⁽⁴⁾

4. หลักภักดีสาม คือภักดีต่อครอบครัว ต่อสังคม และภักดีต่อประเทศชาติ ชนชาวญี่ปุ่น ถือว่ามีหน้าที่ที่จะเคารพเชื่อฟังต่อบิดามารดา มีความเมตตาปรานีต่อเพื่อนบ้าน สามัคคีและซื่อสัตย์ต่อกัน เสียสละเพื่อประเทศชาติ พวกเขามีความรักกันฉันท์พี่น้อง จึงเปรียบเสมือนสังคม “ไยแมงมุม” ที่ผูกพันกันอยู่ในสามัญสำนักของคนญี่ปุ่น⁽⁵⁾

3. ภูมิหลังประวัติศาสตร์

ชนชาติเดิมที่อาศัยอยู่ในญี่ปุ่นคือ พวกไอนุ ซึ่งอยู่ทางภาคเหนือของเกาะฮอกไกโด ผู้ที่อพยพเข้ามาภายหลังคือ พวกมาจากทวีปเอเชีย มาจากเมืองจีน แมนจูเรีย เกาหลี และมีเชื้อสายชาวทะเลใต้ หรือมาเลย์ปนอยู่ ในศตวรรษที่ 4 ได้มีการติดต่อกับอาณาจักรต่าง ๆ ในแหลมเกาหลี ได้นำเอาศิลปะทางด้านอุตสาหกรรม เช่น การทอผ้า การฟอกหนัง การต่อเรือ ในสมัยราชวงศ์ฮั่น เข้ามาญี่ปุ่นได้นำเอาหนังสือจีนมาใช้ด้วย

ต่อมาเมื่อการติดต่อกับประเทศจีนหยุดชะงักลง อารยธรรมของญี่ปุ่นเริ่มมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวในปี พ.ศ. 1711 ได้เริ่มการปกครองแบบ FEUDALISM โดยตระกูลมินาโมโตะ อำนาจของจักรพรรดิเริ่มลดน้อยลง ระบบศักดินาได้เข้ามาแทนที่

ในต้นปี พ.ศ. 1735 ตระกูลมินาโมโตะมีอำนาจได้ตั้งรัฐบาลโชกุนขึ้น ได้ส่งเสริมให้มีการแสวงหาศิลปวิทยา และการฝึกฝนของทหารเป็นยุคแห่งการแพร่หลายลัทธิบูชิโด เมื่อใกล้จะสิ้นศตวรรษที่ 16 อำนาจการปกครองอยู่ภายใต้แม่ทัพโทโยโทมิ ซึ่งได้ตั้งรัฐบาลโทกุกาวะ (TOKUGAWA) ได้สร้างแบบอย่างขึ้นภายในชาติในด้านสังคมและการปกครองได้ยึดถือติดต่อกันมาจนถึง 265 ปี⁽⁶⁾

รัฐบาลโชกุนได้ปิดประเทศไม่ยอมติดต่อกับโลกภายนอก ในศตวรรษที่ 18 และญี่ปุ่นได้รับความกดดันกันอยู่จนหนักให้เปิดประเทศเพื่อติดต่อกับต่างชาติ โดยกองเรือรบของพลเรือตรีจัตวาแมทธิว ซี เพอร์รี่ (Commodore Matthew C. Perry) แห่งอเมริกา ญี่ปุ่นตกลงทำสัญญาการค้ากับอเมริกา รัสเซีย อังกฤษ และเนเธอร์แลนด์ ระบบฟิวตลได้สลายลงอำนาจอริปไตยได้ตกอยู่ในมือของจักรพรรดิเมจิอีกครั้งหนึ่ง⁽⁷⁾

สมัยเมจิ (Meiji Restoration) พ.ศ. 2410-2455 ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิเมจิ ญี่ปุ่นได้ปรับปรุงอุตสาหกรรมสมัยใหม่ สถาปนากการปกครองแบบใหม่ ตามรัฐธรรมนูญที่พระราชทานให้ ระบบสังคมใหม่ การขึ้นครองราชย์เปรียบเสมือนการระเบิดของเขื่อน ซึ่งได้สะสมพลังงานไว้หลายศตวรรษ

ก่อนสิ้นศตวรรษที่ 19 ญี่ปุ่นได้ทำสงครามกับจีนใน พ.ศ. 2437-2438 และต่อมา พ.ศ. 2447-2448 ได้ทำสงครามกับรัสเซียและได้ชัยชนะทำสนธิสัญญา “พอร์ตสมัธ” ญี่ปุ่นได้เกาะแซคาลิน เกาะฟอร์โมซา เกาหลี ได้ครอบครองพอร์ตอาเธอร์ และได้ผลประโยชน์พิเศษในแมนจูเรีย⁽⁸⁾

ญี่ปุ่นได้เข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 ตามสัญญาพันธมิตรระหว่างอังกฤษกับญี่ปุ่น ปี พ.ศ. 2457 และได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศมหาอำนาจประเทศหนึ่งในโลก

ปี พ.ศ. 2469 มกุฎราชกุมารฮิโรฮิโตะขึ้นครองราชย์ เป็นการเริ่มสมัยโชวะได้มีการปรับปรุงอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว มีการปกครองแบบรัฐสภา เมื่อทั่วโลกเกิดเศรษฐกิจตกต่ำญี่ปุ่นพลอยได้รับผลกระทบนี้ด้วยเสถียรภาพการปกครองภายในประเทศไม่มั่นคง เหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถ

จะยุติได้ รัฐบาลทหารได้วางแผนการจัดตั้ง วงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา (Greater East Asia Co-Prosperity Sphere) สาเหตุสำคัญที่จัดตั้งวงไพบูลย์นี้เนื่องจาก

ญี่ปุ่นได้ขยายอิทธิพลเข้ายึดครองดินแดนของจีน และได้จัดตั้งประเทศแมนจูกัวซัน โดยในระยะแรกได้รวมเอาจีน แมนจูกัว และญี่ปุ่นเข้ามาเป็นเขตการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (East Asia Co-Existence) ตามหลักการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียบูรพา (New Order in East Asia) ซึ่ง นาย Konoc นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นได้ประกาศเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2481 และต่อมา นาย Matsuoka รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศได้กล่าวหลังจากที่ได้ลงนามในสัญญาภาคีอักษะประเทศแล้ว เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2488 ว่าวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพานี้ ได้รวมเอาดินแดนด้านใต้ ดังเช่น อินโดนีเซีย อินโดจีน และพม่าเข้าไปด้วย แต่ต่อมาหลังจากที่ญี่ปุ่นได้เข้าสู่ไทยได้ยึดครองฮ่องกง มลายู สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์แล้ว ก็ได้รวมเอาประเทศเหล่านี้เข้าไปด้วยและยังมีแนวความคิดที่จะขยายขอบเขตออกไปถึงออสเตรเลียและฮาวายด้วย

หลักการของการจัดตั้งวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา นาย Arita รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศญี่ปุ่นได้ปราศรัยว่า “โดยเหตุที่ประเทศเอเชียตะวันออกและภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเศรษฐกิจ ประเทศเหล่านี้ได้ถูกกำหนดให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และจัดหาความต้องการให้แก่กันและกันเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ตลอดจนความมั่งคั่ง และเพื่อสนับสนุนสันติภาพและความก้าวหน้าของภูมิภาค”

การประชุมวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา

ใน พ.ศ. 2486 รัฐบาลญี่ปุ่นมีความคิดที่จะทำการส่งเสริมความร่วมมือ ร่วมใจ ระหว่างประเทศทั้งหลายในวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา เพื่อความสำเร็จในการทำสงคราม จึงมีการให้เตรียมประชุมกันขึ้นที่โตเกียว เมื่อวันที่ 5-6 พฤศจิกายน 2486

นาย Aoki รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกิจการมหาเอเชียบูรพา มีคำสั่งให้กองทัพญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในประเทศ แจ้งให้รัฐบาลประเทศนั้น ๆ ทราบ สำหรับประเทศไทยได้เชิญ หลวงพิบูลสงครามเดินทางไปร่วมประชุม แต่ด้วยเหตุที่สุขภาพกำลังทรุดโทรมหนักจึงมอบให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ที่ปรึกษาคณะรัฐมนตรีไปร่วมประชุมแทน แต่สาเหตุที่แท้จริงอันทำให้หลวงพิบูลสงครามไม่ยอมเดินทางไปร่วมการประชุม ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุที่แท้จริง คือ

1. ความเปลี่ยนแปลงของฝ่ายอักษะประเทศในระยะหลัง
2. ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ส่งเครื่องบินมาโจมตีกรุงเทพฯ มากยิ่งขึ้น
3. มีความเกรงว่าการเดินทางไปญี่ปุ่นจะทำให้ตกเป็นเป้าโจมตีของฝ่ายตรงกันข้ามและไม่แน่ใจว่าจะปลอดภัยในการเดินทาง
4. กลัวเกิดรัฐประหารขึ้นในระหว่างร่วมการประชุม

5. ไทยมีฐานะแตกต่างไปจากประเทศอื่น ๆ จึงไม่ต้องการจะปฏิบัติในลักษณะเดียวกันกับประเทศอื่น

ผู้แทนประเทศอื่น ๆ ล้วนแต่เป็นผู้นำจากประเทศต่าง ๆ คือรัฐบาลจีนที่นานกิง แมนจูว์ ฟิลิปปินส์ พม่า และอินเดีย ซึ่งเข้าร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์ รวม 7 ประเทศ

คำประกาศร่วมกันในการประชุมมีใจความว่า

1. โดยความร่วมมือแก่กันและกันจัดประกันเสถียรภาพของตน และจัดสร้างระเบียบวาระไขปัญหาที่มีความสว่ร่วมกันตามมูลฐานแห่งความยุติธรรม
2. มีการจัดการประกันภราดรภาพแห่งนานาชาติในภูมิภาคของตน โดยเคารพอธิปไตยและเอกราชของกันและกัน อำนวยความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อมิตรภาพซึ่งกันและกัน
3. เคารพประเพณีวัฒนธรรมของกันและกัน จรรโลงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของเอเชียบูรพา
4. ร่วมมือกันคลี่คลายเศรษฐกิจ โดยร่วมมืออย่างใกล้ชิดตามมูลฐานแห่งถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน และส่งเสริมความไพบูรณ์ทั่วไปแห่งภูมิภาคของตน
5. จำเริญสัมพันธ์ไมตรีกับบรรดาประเทศทั้งปวงในโลก และการดำเนินการเพื่อให้เลิกการเลือกปฏิบัติระหว่างชาติและส่งเสริมการติดต่อกันทางวัฒนธรรม และมีส่วนช่วยความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ

การประชุมครั้งนี้ยังได้กำหนดให้มีการประชุมครั้งต่อไปอีกที่ญี่ปุ่น ในเดือนเมษายน 2488 แต่เนื่องจากมีปัญหาด้านต่าง ๆ จึงได้เลื่อนการประชุมออกไปอีกและได้จัดให้มีการประชุมขึ้นอีกเมื่อ 23 เมษายน 2488 เมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้ต่อฝ่ายสัมพันธมิตร 15 ส.ค. 2488 วงไพบูรณ์มหาเอเซียบูรพาก็ล้มเลิกไป

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนั้นได้มีมากกว่าสี่ร้อยปีแล้ว แต่ไม่มียุคใดสมัยใดที่จะมีความสนิทใกล้ชิดเท่ากับในสมัยระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งไทยกับญี่ปุ่นได้ตกลงทำสนธิสัญญาที่เรียกว่า กติกาสนธิสัญญาพันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2484 เพื่อร่วมทำสงครามสู้รบกับฝ่ายสัมพันธมิตร และได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรอังกฤษเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 ด้วย⁽⁹⁾

เมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง ได้ถูกยึดครองถึง 7 ปี สหรัฐได้จัดตั้งรัฐบาลทหารขึ้น โดยมีนายพลแมคอาเธอร์เป็นผู้บัญชาการ และตั้งกองบัญชาการทหารสูงสุดของฝ่ายพันธมิตร (The Supreme Commander for the Allied Power) และได้ตรารัฐธรรมนูญขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1947 เรียก รัฐธรรมนูญแมคอาเธอร์ เมื่อปี 1952 ญี่ปุ่นก็พ้นจากสภาพถูกยึดครองตามสนธิสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโก⁽¹⁰⁾